

LIETUVOS RESPUBLIKOS SEIMO KONTROLIERIUS

PAŽYMA DĖL SKUNDO PRIEŠ VILNIAUS PATAISOS NAMUS

2015-12-10 Nr. 4D-2015/1-1593

Vilnius

I. SKUNDO ESMĖ

1. Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierius gavo X (toliau vadinama – Pareiškėjas) skundą dėl Vilniaus pataisos namų pareigūnų veiksmų (neveikimo), susijusių su jo teisių pažeidimu palaikant nuteistųjų subkultūros tradicijas (toliau vadinama – Skundas).

2. Pareiškėjas Skunde, be kitų aplinkybių, nurodė, kad:

2.1. Vilniaus pataisos namų administracija palaiko nuteistųjų susiskirstymą į kastas ir tuo pažeidžia Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių konvencijos 14 straipsnį, Lietuvos Respublikos Konstitucijos 29 straipsnį;

2.2. „Vilniaus pataisos namų valgykloje vadinamieji nuskriaustieji ir bachūrai šios kastos sėdi prie atskirų stalų ir valgo iš skirtingų bliūdelių. Nuskriaustiesiems yra netgi atskiras langelis ir maistui pasiimti. Nuskriaustieji valgo išskirtinai iš bliūdelių ir pirmą, ir antrą. O bachūram yra kitokios formos bliūdelis, kad nesusimaišytų su nuskriaustaisiais. Sriubai yra nedubi geležinė lėkštė. [...] Valgykloje net ir indus plauna atskirai mums [...]“ (šios ir kitų citatų kalba netaisyta).

3. Pareiškėjas prašo nustatyti Skunde nurodytus pažeidimus ir įpareigoti Vilniaus pataisos namų administraciją juos pašalinti, kad jis galėtų atlikti bausmę jo teisių nepažeidžiančiomis sąlygomis.

II. TYRIMAS IR IŠVADOS

Nustatytos reikšmingos faktinės aplinkybės

4. Seimo kontrolierius 2015 m. lapkričio 30 d. įsakymu Nr. 11P-109 įgaliavo Seimo kontrolieriaus vyresniąją patarėją Liną Baronaitienę ir Seimo kontrolieriaus patarėją Žygimantą Daukšą atlikti Skunde nurodytų aplinkybių patikrinimą vietoje. 2015 m. gruodžio 3 d. 12.10-13.00 val. Seimo kontrolieriaus įgalioti asmenys atliko patikrinimą Vilniaus pataisos namų (Rasų g. 8, Vilnius) nuteistųjų valgykloje ir virtuvėje (toliau vadinama – Patikrinimas).

5. Patikrinimo metu nustatyta (2015 m. gruodžio 3 d. faktinių duomenų patikrinimo aktas): nuteistųjų valgykloje yra trys maisto išdavimo langeliai, vienas dirbantiesiems ir du nedirbantiesiems (toliau vadinama – langelis Nr. 2 / langelis Nr. 3). Per langelį Nr. 2 sriuba išduodama dubenėlyje, antrasis patiekalas (patikrinimo metu - perlinė košė ir pieniškės dešrelės) – metalinėje lėkštėje. Per langelį Nr. 3 tiek sriuba, tiek antrasis patiekalas išduodami dubenėliuose. Nuteistųjų, stovinčių eilėje prie langelio Nr. 2, paklausus, kodėl neina prie tuščio langelio Nr. 3, jie atsakė: „paniatkės neleidžia“. Gavę maistą per langelį Nr. 3 nuteistieji sėdasi prie toliausiai nuo įėjimo esančių trijų stalų. Šie nuteistieji savo indus indų priėmimo langelyje deda kairėje pusėje, kiti nuteistieji – dešinėje langelio pusėje. Nuteistieji patvirtino, kad vienas iš indų plovėjų paima ir plauna tik „nuskriaustiesiems“ priskiriamų nuteistųjų indus, taip pat patvirtino, kad šiems

nuteistiesiems skirti indai yra pažymėti. Didesni dubenėliai yra skirti dirbantiesiems, nes jiems išduodamos didesnės porcijos, pagal nustatytas maisto normas.

Skundo tyrimui reikšmingi teisės aktai

6. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių konvencija:

„14 straipsnis.

Naudojimasis šios Konvencijos pripažintomis teisėmis ir laisvėmis turi būti garantuojamas be jokios diskriminacijos dėl lyties, rasės, odos spalvos, kalbos, religijos, politinių ir kitokių įsitikinimų, nacionalinės ar socialinės kilmės, priklausymo tautinei mažumai, nuosavybės, gimimo ar kitokio statuso.“

7. Lietuvos Respublikos Konstitucija:

„29 straipsnis.

Įstatymui, teismui ir kitoms valstybės institucijoms ar pareigūnams visi asmenys lygūs.

Žmogaus teisių negalima varžyti ir teikti jam privilegijų dėl jo lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų pagrindu.“

8. Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodeksas (toliau vadinama – BVK) :

„6 straipsnis. Nuteistųjų lygybės taikant bausmių vykdymo įstatymus principas

Taikant bausmių vykdymo įstatymus, vadovujamasi principu, kad visi nuteistieji lygūs nepaisant jų kilmės, lyties, socialinės ar turtinės padėties, tautybės ar rasės, politinių pažiūrų ir partiškumo, išsilavinimo, kalbos, religinių ar kitokių įsitikinimų, genetinių savybių, neįgalumo, seksualinės orientacijos, veiklos rūšies ir pobūdžio, gyvenamosios vietos ir kitų nenumatytų Lietuvos Respublikos įstatymuose aplinkybių.“

9. Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2013 m. liepos 2 d. įsakymu Nr. 194 patvirtintos Pataisos įstaigų vidaus tvarkos taisyklės (toliau vadinama – Vidaus tvarkos taisyklės):

9.1. 3 punktas – „Taikant taisykles, vadovujamasi principu, kad visi nuteistieji lygūs nepaisant jų kilmės, lyties, socialinės ar turtinės padėties, tautybės ar rasės, politinių pažiūrų ir partiškumo, išsilavinimo, kalbos, religinių ar kitokių įsitikinimų, genetinių savybių, neįgalumo, seksualinės orientacijos, veiklos rūšies ir pobūdžio, gyvenamosios vietos ir kitų Lietuvos Respublikos įstatymuose nenumatytų aplinkybių“;

9.2. 7 punktas – „Su nuteistaisiais turi būti elgiamasi taip, kad būtų išsaugota jų sveikata ir savigarba ir, kiek leidžia bausmės vykdymo trukmė, formuojamas atsakomybės jausmas bei skatinami tie požiūriai ir įgūdžiai, kurie geriausiai padėtų jiems tapti įstatymus, žmogiškąsias vertybes ir visuomenės saugumą gerbiančiais žmonėmis. Nuteistieji mokomi gyvenimo tikslų siekti teisėtais būdais ir priemonėmis, po bausmės atlikimo jiems sudaromos sąlygos reintegrotis į visuomenę.“

Skundo tyrimui reikšminga teismų praktika

10. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2010 m. balandžio 20 d. sprendime nurodyta:

„Konstitucinis Teismas yra konstatavęs, kad konstitucinio asmenų lygybės principo turi būti laikomasi ir leidžiant įstatymus, ir juos taikant; konstitucinis asmenų lygybės įstatymui principas reiškia žmogaus prigimtine teisę būti traktuojamam vienodai su kitais (Konstitucinio Teismo 2001 m. balandžio 2 d., 2002 m. balandžio 23 d., 2003 m. kovo 4 d., 2003 m. liepos 4 d., 2003 m. gruodžio 3 d., 2005 m. lapkričio 10 d., 2008 m. gruodžio 24 d., 2010 m. vasario 3 d., 2010 m. kovo 22 d. nutarimai) bei įpareigoja vienodus faktus vertinti vienodai ir draudžia iš esmės

tokius pat faktus savavališkai vertinti skirtingai.

Kaip yra konstatavęs Konstitucinis Teismas, konstitucinis asmenų lygiateisiškumo principas savaime nepaneigia galimybės įstatymu nustatyti nevienodą, diferencijuotą teisinį reguliavimą tam tikrų asmenų, priklausančių skirtingoms kategorijoms, atžvilgiu, jeigu tarp šių asmenų yra tokio pobūdžio skirtumų, kurie tokį diferencijuotą reguliavimą daro objektyviai pateisinamą. Diferencijuotas teisinis reguliavimas, kai jis taikomas tam tikroms vienodais požymiais pasižyminčioms asmenų grupėms, jeigu juo siekiama pozityvių, visuomeniškai reikšmingų tikslų arba jeigu tam tikrų ribojimų ar sąlygų nustatymas yra susijęs su reguliuojamų visuomeninių santykių ypatumais, savaime nėra laikytinas diskriminaciniu (Konstitucinio Teismo 1998 m. lapkričio 11 d., 2005 m. gegužės 13 d., 2006 m. gegužės 31 d., 2009 m. kovo 2 d., 2009 m. balandžio 29 d. nutarimai).“

Išvados

11. Pareiškėjas Skunde nurodo, kad jam pirmasis ir antrasis patiekalai yra patiekiami tik dubenėliuose, nors kitiems nuteistiesiems pirmasis patiekalas – dubenėlyje, antrasis – lėkštėje, jo manymu, taip Vilniaus pataisos namų pareigūnai palaiko nuteistųjų subkultūros tradicijas ir pažeidžia jo teises.

12. BVK 6 straipsnyje numatyta, kad taikant bausmių vykdymo įstatymus vadovaujamosi principu, jog visi nuteistieji lygūs nepaisant jų kilmės, lyties, socialinės ar turtinės padėties, tautybės ar rasės, politinių pažiūrų ir partiškumo, išsilavinimo, kalbos, religinių ar kitokių įsitikinimų, genetinių savybių, neįgalumo, seksualinės orientacijos, veiklos rūšies ir pobūdžio, gyvenamosios vietos ir kitų nenumatytų Lietuvos Respublikos įstatymuose aplinkybių.

Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas 2010 m. balandžio 20 d. sprendime pažymėjo, kad konstitucinis asmenų lygiateisiškumo principas savaime nepaneigia galimybės įstatymu nustatyti nevienodą, diferencijuotą teisinį reguliavimą tam tikrų asmenų, priklausančių skirtingoms kategorijoms, atžvilgiu, jeigu tarp šių asmenų yra tokio pobūdžio skirtumų, kurie tokį diferencijuotą reguliavimą daro objektyviai pateisinamą. Diferencijuotas teisinis reguliavimas, kai jis taikomas tam tikroms vienodais požymiais pasižyminčioms asmenų grupėms, jeigu juo siekiama pozityvių, visuomeniškai reikšmingų tikslų arba jeigu tam tikrų ribojimų ar sąlygų nustatymas yra susijęs su reguliuojamų visuomeninių santykių ypatumais, savaime nėra laikytinas diskriminaciniu (Konstitucinio Teismo 1998 m. lapkričio 11 d., 2005 m. gegužės 13 d., 2006 m. gegužės 31 d., 2009 m. kovo 2 d., 2009 m. balandžio 29 d. nutarimai).

13. Seimo kontrolieriaus atlikto tyrimo metu nustatyta, kad nuteistiesiems maistas valgykloje yra išduodamas per langelius Nr. 2 ir Nr. 3, nuteistieji, laukiantys eilėje prie langelio Nr. 2, atsisako eiti pasiimti maisto prie langelio Nr. 3, nurodydami, kad to daryti negali dėl nuteistųjų subkultūros suformuotos tvarkos. Taip pat nustatyta, kad nuteistieji pasiėmę maistą iš skirtingų langelių sėdasi prie skirtingų stalų. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad nuteistiesiems maistas (sriuba ir antrasis patiekalas) per langelį Nr. 3 patiekiamas tik dubenėliuose, nors per langelį Nr. 2 sriuba patiekama dubenėlyje, o antrasis patiekalas – metalinėje lėkštėje. Be to, nuteistieji faktinių aplinkybių nustatymo Vilniaus pataisos namų virtuvėje ir valgykloje metu nurodė, kad kai kurie indai yra pažymėti ir plaunami atskirai. Šios aplinkybės sudaro prielaidą teigti, kad nuteistieji Vilniaus pataisos namuose laikosi nuteistųjų subkultūros tradicijų ir tai sudaro prielaidas pažeisti BVK 6 straipsnyje įtvirtintą nuteistųjų lygybės principą.

14. Atsižvelgiant į pirmiau išdėstytų aplinkybių visumą, darytina išvada, kad Vilniaus pataisos namų administracija, nesiimdama iniciatyvos užtikrinti, kad maisto išdavimas būtų organizuojamas vienodai visiems nuteistiesiems, maistas būtų išduodamas vienoduose induose,

sudaro prielaidas gyvuoti nuteistųjų subkultūros tradicijoms, pažeisti Europos žmogaus ir pagrindinių laisvių konvencijos 14 straipsnyje, Lietuvos Respublikos Konstitucijos 29 straipsnyje, BVK 6 straipsnyje įtvirtintą diskriminacijos draudimo principą, ir tai trukdo pasiekti Vidaus tvarkos taisyklių 7 punkte įtvirtintą tikslą – formuoti nuteistųjų atsakomybės jausmą, skatinti jų požiūrį ir įgūdžius, kurie geriausiai padėtų jiems tapti įstatymus, žmogiškąsias vertybes ir visuomenės saugumą gerbiančiais žmonėmis, mokyti juos gyvenimo tikslų siekti teisėtais būdais ir priemonėmis, po bausmės atlikimo sudaryti sąlygas jiems sėkmingai reintegruoti į visuomenę.

Atsižvelgus į šias aplinkybes Pareiškėjo skundas dėl nuteistųjų lygybės principo pažeidimo pripažintinas pagrįstu ir Vilniaus pataisos namų direktoriui rekomenduotina užtikrinti, kad visiems nuteistiesiems maistas būtų patiekiamas į vienodo tipo, formos, dydžio, spalvos ir kitais požymiais apibūdinamus indus (išskyrus atvejus, kai tai objektyviai pateisinama, pvz., didesnės porcijos dedamos į didesnius indus ar pan.), imtis kitų priemonių užkardyti nuteistųjų lygybės principo pažeidimus (pvz., visiems nuteistiesiems maistą dalinti per vieną langelį).

III. SEIMO KONTROLIERIAUS SPRENDIMAS

15. Seimo kontrolierius, vadovaudamasis Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių įstatymo 22 straipsnio 1 dalies 1 punktu, nusprendžia X skundą dėl nuteistųjų lygybės principo nesilaikymo Vilniaus pataisos namuose pripažinti pagrįstu.

IV. SEIMO KONTROLIERIAUS REKOMENDACIJOS

16. Seimo kontrolierius, vadovaudamasis Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių įstatymo 19 straipsnio 17 punktu, Vilniaus pataisos namų direktoriui Arvydui Ižičkai rekomenduoja:

16.1. užtikrinti, kad visiems nuteistiesiems maistas (pirmasis ir antrasis patiekalai) būtų patiekiami į vienodo tipo, formos, dydžio, spalvos ir kitais požymiais apibūdinamus indus;

16.2. imtis kitų priemonių užkardyti nuteistųjų lygybės principo pažeidimus.

Vadovaudamasis Seimo kontrolierių įstatymo 20 straipsnio 3 dalimi, prašyčiau šias rekomendacijas išnagrinėti ir apie jų nagrinėjimo rezultatus informuoti iki 2016 m. sausio 31 d.

Seimo kontrolierius

Augustinas Normantas